

Михайлюк Анна Володимирівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра ННІ
№1 Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Чеханюк Леся Володимирівна,
доцент кафедри конституційного права та
прав людини НАВС, кандидат юридичних
наук

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ РОСІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ

Військові конфлікти завжди несуть серйозні загрози для дотримання прав людини. На тлі російської агресії проти України, що розпочалася у 2014 році і переросла у повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року, стало особливо важливим питання захисту цивільного населення від масових порушень їх основоположних прав. Метою наукової доповіді є аналіз правових механізмів захисту прав людини під час воєнного стану, розгляд ролі міжнародних організацій та національних механізмів у цьому контексті, а також обговорення перспектив вдосконалення механізмів відповідальності за воєнні злочини.

На тлі військових дій відбуваються численні порушення конституційних прав і свобод громадян України, що гарантуються Конституцією України [1], зокрема:

1. Право на життя та особисту безпеку – порушується через напади на цивільних, руйнування інфраструктури, блокаду гуманітарної допомоги та медичних ресурсів.

2. Право на справедливий судовий процес та захист від жорстокого поводження – військовополонені піддаються катуванням, примусу до співпраці з ворогом, а також позбавляються права на справедливий суд, що суперечить Женевським конвенціям і статті 438 Кримінального кодексу України.

3. Право на захист власності – в умовах війни часто відбувається незаконне захоплення або знищення житла і майна цивільних осіб, що не є воєнною метою, чим порушується стаття 412 КК України [2; 3].

На національному рівні важливу роль у механізмі забезпечення та захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина відіграє Конституційний Суд України [4]. Його основною функцією є гарантування верховенства Конституції, зокрема шляхом визнання неконституційними законів та нормативно-правових актів, які суперечать Основному закону. Окрім того, кожен має право на звернення до судів загальної юрисдикції для захисту своїх порушених прав і свобод, як це гарантується ст. 55 Конституції України [1].

Проте, якщо національні засоби правового захисту виявляються недостатніми або неефективними, особа може скористатися міжнародними механізмами захисту прав людини. Ключову роль у цій системі відіграє Європейський суд з прав людини, створений на основі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [4]. Рішення ЄСПЛ є обов'язковими до виконання для держав-учасниць Конвенції, а його практика стала орієнтиром для національних судів у питаннях тлумачення та застосування прав і свобод людини.

Окрім ЄСПЛ, існують й інші міжнародні судові та квазісудові органи зі спеціалізованою юрисдикцією у сфері прав людини, серед яких: Комітет ООН з прав людини, Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації, Комітет ООН проти катувань та ін. Вони відіграють важливу роль у розгляді індивідуальних скарг, а також здійснюють моніторинг виконання відповідних конвенцій державами-учасницями [6, с. 1].

На жаль, події російської агресії проти України створили нові виклики для системи судового захисту прав людини. Окупація територій супроводжується грубими порушеннями міжнародного гуманітарного права: незаконними затриманнями, катуваннями, вбивствами мирних жителів. Водночас, у самій Україні діяльність судів часто паралізується через воєнні дії, вимушену евакуацію, систематичні тривоги та відсутність електрики. Незважаючи на численні перешкоди, Україна намагається адаптуватися до нових викликів та знаходити ефективні шляхи вирішення цих проблем. Так, запровадження електронного правосуддя стало критично важливим інструментом, що дозволяє забезпечити хоча б мінімальний рівень судового захисту.

Окремим викликом є притягнення до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності. Україна наполягає на створенні спеціального трибуналу для розслідування злочину агресії, проте ця ідея поки не знайшла необхідної міжнародної підтримки. Водночас, робота зі збору та документування доказів ведеться міжнародними правозахисними організаціями та місіями на кшталт Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні.

Попри всі перешкоди, Україна залишається відданою принципам верховенства права та поваги до прав людини. Національна судова система, хоч і зі значними труднощами, все ж продовжує діяти та надавати правовий захист громадянам. А участь України у міжнародних конвенціях та визнання юрисдикції міжнародних судів стало додатковим гарантом поваги до людської гідності навіть в умовах збройного конфлікту.

Отже, ефективна система судового захисту прав людини є невід'ємною складовою демократичного правового суспільства. Національні та міжнародні юрисдикційні органи виконують взаємодоповнюючі функції для забезпечення цієї гарантії. Водночас, збройна агресія росії проти України продемонструвала вразливість цієї системи, а також гостру потребу у постійному її вдосконаленні для захисту прав людини навіть у найскладніших умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний кодекс України. Воєнні злочини. URL: https://protocol.ua/ua/kriminalniy_kodeks_ukraini_stattya_438/
3. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: двадцять запитань та відповідей. Микола Хавронюк. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/kryminalna-vidpovidalnist-za-porushennya-zakoniv-ta-zvyчайiv-vijny-dvadtsyat-zapytan-ta-vidpovidej/>
4. Про Конституційний Суд України : закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 р. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Урядовий портал //ПЕРЕЛІК центральних органів виконавчої влади, інших державних органів, відповідальних за виконання зобов'язань, що впливають із членства України в міжнародних організаціях. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243299979>

Новодворська Владислава Олександрівна,
здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра
ННПП Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович,
професор кафедри конституційного права
ННПП НАВС, доктор юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Сьогодні Україна проживає найважчий період за всю історію її незалежного становлення через виснажливу та затяжну війну з боку російської федерації. Недостатня готовність нашої держави до таких подій загострила увагу на важливості проведення аналізу окремих спектрів роботи держави, які стосуються найважливішого – прав та свобод людини. Говорячи словами А.А. Моци та В.В. Моци «права людини в умовах війни – це невід'ємна від прогресивного сучасного соціуму цінність», яка постає ключовим об'єктом конституційного і нормативно-правового права, що є безумовною та першочерговою функцією українського законодавства [8]. Дотримання правових норм та збереження основної цінності людського існування в період збройного конфлікту визначає